

SPIRITUAL-MORAL EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION THROUGH THE DOCTRINE OF MYSTICISM

Zarifa Bahronova,

Teacher of native language and literature at the 16th general secondary school in
Vobkent district, Bukhara region

Mysticism, Sufism is a teaching in Islam that leads a person to spiritual and moral perfection. Scholars have expressed different opinions and assumptions about the core and meaning of the word Sufism. Among them, Ibn Khaldun's opinion is recognized as close to the truth. In the work "Muqaddimah" it must be taken from the Sufism word "suf" - "wool", "skin", because since ancient times the hermits who had left the world used to wear clothes made of wool or skins, thus they showed a different way of life from the people of the world who were dressed in flamboyant clothes. those who have reached, says.

TA'SAVVUF TA'LIMOTI VOSITASIDA YOSH AVLODNI MA'NAVIY- AXLOQIY TARBIYALASH

Zarifa Bahronova,

**Buxoro viloyati, Vobkent tumanidagi 16-umumiy o'rta ta'lim maktabi ona tili
va adabiyot fani o'qituvchi**

Tasavvuf, sufiylik — islomda insonni ruhiy va axloqiy jihatdan komillik sari yoʻllovchi taʼlimot. Tasavvuf soʻzining oʻzagi va mazmuni haqida olimlar turli fikr va taxminlar bildirishgan. Ular ichida Ibn Xaldunning fikri haqiqatga yaqin deb eʼtirof etilgan. U "Muqaddima" asarida tasavvuf "suvf" — "jun", "poʻstin" soʻzidan olingan boʻlishi kerak, zero qadimdan tarkidunyo qilgan zohidlar jundan toʻqilgan kiyim yoki poʻstin kiyib yurishni odat qilganlar, bu bilan ular bashang kiyinib yuruvchi axli dunyolardan farqli hayot tarzini oʻzlarida namoyon etganlar, deydi.

Tasavvuf va "sufiy" soʻzlari 9-asrning boshlarida yashagan Abu Hoshim Sufiydan boshlab joriy etilgan. Undan oldingi davrlarda bu atama oʻrnida "zuhd" ("zohidlik", "tarkidunyochilik"), "taqvodorlik", "parhezkorlik" kabi soʻzlar ishlatilgan. Ibn Xaldunning fikriga koʻra, sahobalar, tobeinlar va ulardan keyingi asr kishilarida hidoyat, ibodat, taqvo va zohidlik kabi his-tuygʻular mujassam boʻlgan. Lekin hijratning 2 asri va undan keyingi davrga kelib, odamlarning koʻpchiligida mazkur xususiyatlar oʻrnida dunyoparastlik, din ishlariga beparvolik, kibr va riyokorlik kabi salbiy xususiyatlar paydo boʻla boshlagandan keyin obidlik va zohidlikni ixtiyor qilgan bir guruh kishilar tasavvuf va sufiylik nomi bilan ajralib chiqqanlar. Tasavvuf turlicha talqin qilingan. Masalan, Maʼruf al Karxiy (815 y) fikricha, "tasavvuf — haqiqat sari intilish, odamlardan tamagirlik qilmaslik va faqirlikni ixtiyor etishdir". Zunnun al Misriy (859 y) "Sufiy boylik istab oʻzini charchatmas va yoʻqotgan boyligiga achinib, bezovta boʻlmas", desa, Junayd al Bagʻdodiy (909 y) "tasavvuf — qalbni sof tutmoq, tugʻma zaiflik va noxush axloqlardan forigʻ boʻlib, hayvoniy va nafsoniy tuygʻular ustidan gʻalaba qilmoq", deb taʼrif bergan. Yana u "tasavvuf bir uy boʻlsa, shariat unga kiradigan eshikdir", degan. Soʻfi Olloyor bu taʼrifni quvvatlab "Shariatsiz kishi uchib havogʻa Koʻngil berma aningdek xudnamogʻa" deb yozadi. Misrlik olim Ibrohim Basyuniy "Islomda tasavvufning paydo boʻlishi" kitobida hijriy 3 va 4-asrlarda yashab oʻtgan olimlarning tasavvuf haqidagi 40 ta taʼrifini keltiradi. Xulosa qilib aytish mumkinki, tasavvuf islom shiati talablarini ham ixlos bilan bajargan holda zuxd, taqvo, kamtarlik kabi oliyjanob fazilatlarni oʻzida mujassam etib, nafsni poklash yoʻli bilan komil inson darajasiga erishishga harakat qilishdan iborat tasavvufning oʻziga xos istilohi mavjud. Masalan, tasavvuf ilmidan saboq beruvchi shaxs — shayx, murshid, pir, eshon, xoja, mavlo, mavlono, maxdum kabi unvonlar bilan tanilgan. Tasavvufdan saboq oluvchi shaxs — murid, solik, axli dil, axli hol, mutasavvif kabi nomlar bilan atalgan. Tasavvuf boʻyicha oliy maqomlarga erishgan sohibkaromat pirlar — valiy, avliyo, qutb, aqtob, avtod, chilton, abdol, abror, ahror, nujabo, nuqabo, siddiq, gʻavs va h.k. deyilgan. Tasavvuf ahli baʼzan oshiq, faqir, haqir, darvesh, qalandar, zohid, orif, devona, ahli muhabbat,

ahli suluk, rijolulgʻayb, savdoyi, gado kabi atamalar bilan ham ifoda etilgan. Tasavvuf istilohi asosida ijod etgan shoirlar majoz uslubini tanlaganlar. Shuning uchun haqiqat, majoz, tashbeh, istiora kabi mantiqiy qoidalardan boxabar boʻlmagan kitobxon Navoiy, Fuzuliy, Atoyi, Umar Xayyom kabi mumtoz adabiyot namoyandalarining sheʼrlarini toʻla anglashi qiyin kechadi. Tasavvuf tarixida koʻpgina olimlar tasavvufga doir soʻzlar izohiga bagʻishlangan lugʻat va qomuslarni yozib qoldirganlar. Ulardan ayrimlari Oʻzbekiston FA Sharqshunoslik instituti qoʻlyozmalar fondida saqlanmoqda. Tasavvuf tariqatlarining insoniyat maʼnaviyatini yuksaltirishga qoʻshib kelayotgan benazir hissasi butun dunyo xalqi tomonidan eʼtirof etilsada, baʼzan islom olamida tasavvufga salbiy nazar bilan qarash, uning tariqatlari, mashoyixlari va karomatlarini inkor etish koʻzga tashlanadi. Burhoniddin al Biqoiy (1406—1480)ning "Tasavvuf inqirozi", Abdurahmon Dimashqiyaning "Naqshbandiya taxlili" kitobi va boshqa kitoblarda tasavvufning barcha tariqatlari va ularga doir asarlar hamda mashoyixlar qattiq tanqid qilingan.

Aziz avliyolarning maqbara va mozorlarini ziyorat qilish shirk deb sanalgan. Vaholanki, ularning bu daʼvolari sharʼan asossizdir.

Islom huquqshunosligida, yaʼni sharʼiy koʻrsatmalarni amalga tatbiq etishda 4 ta fiqxiy mazhab boʻlganidek, Tasavvufda ham bir necha tariqatlar shakllangan. Mashhurlari — tayfuriya, junaydiya, hakimiya, qodiriya, yassaviylik, malomatiylar, rifoia, kubroviylik, suhravardiylik, chishtiya, akbariya, shoziliya, bektoshiya, mavlaviya, naqshbandiya, sanusiya tariqatlaridir. Mustaqillik yillari mamlakatimizda tasavvuf tariqatlarini oʻrganish, unga doir asarlarni tarjima qilish, atoqli mashoyixlarning maqbaralarini qayta qurish va taʼmirlashga ahamiyat berilmoqda. Hakim Termiziy, Najmiddin Kubro, Abduxoliq Gʻijduvoni, Xoja Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Xoja Ahror Valiy, Shayx Zayniddin, Zangi ota, Shayx Xovandi Tohur va boshqa koʻplab tasavvuf tariqatlariga mansub piri komillarning xayot va ijodlarini chuqur oʻrganish, qoldirgan asarlaridan xalqimizni bahramand etish borasida muayyan ishlar qilindi.

Tasavvuf tadrijiy taraqqiyotga ega ta'limot bo'lib, islom olamida VIII asrning o'rtalarida paydo bo'lgan. Dastlab u zohidlik harakati ko'rinishida kurtak yoyadi. Gap shundaki, hazrat Muhammad Mustafu sallallohu alayhi vasallam vafotlaridan keyin musulmonlar jamoasi ichila bo'linish yuz beradi, ayniqsa, xalifa Usmon raeiyallohu anhu eamonida boylikka ruju qo'yish, qimmatbaho tuhfar bilan qarindosh-urug'lar, yaqin lo'st-birolarlarni siylash rasm bo'ladi. Umaviya xalifaligi davriga kelib esa, saroy hashamlari, dabdabali bezaklar, oltin-kumushga berilish, xazina to'plash avj oldi. Ya'ni diniy mashg'ulotlar, Xudo yo'lidagi toat- ibodat o'rnini dunyoviy ishlar, dunyo moliga muhabbat egallay boshladi. Bu hol diniy amrlarni ado etishni har qanday dunyoviy ishlar, boyliklardan ustun qo'ygan e'tiqodli kishilarning noroziligiga sabab bo'ldi. Ular orasida hadis to'plovchi muhaddislar, ilgaridan qashshoq bo'lib, uy-joy, mol-mulkka e'tibor qilmagan sahobalar ham bor edi. Bularning bir qismi dinni himoya qilib, ochiq kurashga o'tlangan bo'lsalar, ikkinchi qismi qanoat va zuhdni («euhd» so'eidan «eohid» so'ei kelib chiqqan) asosiy maqsad qilib olib, saroy ahli va sarvaddorlar, boylar axloqiga qarshi norozilik belgisi sifatida tarkilunyochilik g'oyasini targ'ib etib, ijtimoiy faoliyatdan butunlay chetlashganlar, surunkali toat- ibodat bilan shug'ullanganlar. Kufa, Bag'dod, Basra shaharlarida tarkidunyo qilgan eohidlar ko'p edi, aytish kerakki, ularning obro'-e'tibori ham xalq orasida katga bo'lgan. Chunonchi, Uvays Qaraniy, Hasan BasriY kabi Yirik so'fiylar aslida zohid kishilar edilar, shuning uchun bu zot- larning nomi shayxlar va so'fiylar haqidagi tazkiraparda zohid sifatida tilga olinadi, ba'zi mualliflar esa ularni so'fiylar qatoriga qo'shmaganlar ham.

Ulug' tarixiy burilishlar lapri mafkurasini belgilagan jahoniy dinlar insoniyat taraqqiyotining muayyan bosqichida yangi ma'naviy-ruhiy zarurat, fikriy va hissiy izlanishlar ehtiyojiga javob tariqasida paydo bo'lganligi sababli madaniy-ma'naviy hayotning hamma sohasini qamrab olib, ijodiy ko'tarilish, taxayyul va tasavvurotlar olami, aqbiy va badiiy faoliyat tarziga ta'sir etib keldi. Ayni vaqtda insonning to'xtovsiz ijodiy faoliyati dinlariing o'ziga ta'sir o'tkazib, ulardagi sinkre- tiklik

(omuxtalik) xususiyatini kuchaytirib turdi, yangi ta'li- motlar, mazhablar, qarashlar silsilasini vujudga keltirdi. Islom olamida buni mo'taziliya, ash'ariya, «ixvon us-safo» oqimlari ta'sirida shakllangan ilmi kalom, ilmi hikmat (fal- safa), ilmi vahdat yoki ilmi tavhid (tasavvuf), shuninglek, ismoiliya, qarmatiya, imomiya misolida ko'rish mumkin. «Mafku- raviy demokratiya»ga izn bergani, inson qalbi va ruhiyatini nishonga olib, jaholat va xudbinlikka qarshi o'laroq maydonga chiqqani, axloqiy poklikni targ'ib etgani sababli tasavvuf mohiyatan ilmu ijod ahpiga yaqin edi. Bu — bir tomondan. Ikkinchi tomondan esa, shuni e'tirof qilishimiz kerakki, tasavvuf garchi islom bag'rida nish urib, Qur'on va hadislar hikmatidan oziqlangan, ko'p hollarda shariat ahkomiga suyangan bo'lsa-da, lekin u rasmiy diniy aqidaparastlik va mutaassiblikka hamda hokim tabaqaparning ayshu ishratga g'arq turmush tarzi, talonchilik va manfaatparastlikka zid o'laroq mehnatkash xalq noroziligini ifodalab keldi. Ushbu ta'limotning el orasida yoyilib, fikriy yangilanishlarga qanot bergani, Haq va haqiqatga tashna ziyolilar yuragini band etganiga sabab shu.

REFERENCE

- 1.To'rayeva G. Ethnography of the peoples of Central Asia in the late XIX and early XX centuries on the example of Russian oriental studies //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 6. – №. 2.
- 2.ТУРАЕВА Г. Ш., ДЖУРАЕВ Х. Ф. АВТОМАТИЧЕСКОЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССА ЗАМЕСА ТЕСТА НА ОСНОВЕ ИКС //Будущее науки-2015. – 2015. – С. 329-332.
- 3.Jalilovna Q. N. et al. HIMOYA GAZLARI MUHITIDA PAYVANDLASHDA MEHNAT MUHOFAZASI //Archive of Conferences. – 2021. – Т. 13. – №. 1. – С. 47-48.
- 4.Yusupov I. I. et al. TO REDUCE GLOBAL CLIMATE ISLAND FOCUSED LOCAL COOPERATION //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 11. – С. 501-507.
5. Turakulovna Y. F., Ashirkulovna B. S. Pedagogical Communication and its Importance //Journal of Pedagogical Inventions and Practices. – 2022. – Т. 6. – С. 21-22.
- 6.Axmatovich J. R. In vitro rearing of trichogramma (Hymenoptera: Trichogrammatidae) //European science review. – 2016. – №. 9-10. – С. 11-13.
- 7.Jumaev R. A. et al. The technology of rearing Braconidae in vitro in biolaboratory //European Science Review. – 2017. – №. 3-4. – С. 3-5.
- 8.Жумаев Р. А. Массовое размножение трихограммы на яйцах хлопковой совки в условиях биолaborатории и ее применение в агробиоценозах //Халқаро илмий-амалий конференция “Ўзбекистон мева-сабзавот маҳсулотларининг устунлиги” мақолалар тўплами. Тошкент. – 2016. – С. 193-196.
- 9.Жумаев Р. А. Значение представителей семейства BRACONIDAE в регулировании численности совок в агробиоценозах //ЎзМУ Хабарлари. – 2017. – Т. 3. – №. 1.
- 10.Жумаев Р. А. РАЗМНОЖЕНИЯ ИН ВИТРО BACON HABETOR SAY И BRACON GREENI ASHMEAD //Актуальные проблемы современной науки. – 2017. – №. 3. – С. 215-218.
- 11.Axmatovich J. R. In Vitro Rearing of Parasitoids (Hymenoptera: Trichogrammatidae and Braconidae) //Texas Journal of Agriculture and Biological Sciences. – 2022. – Т. 4. – С. 33-37.
- 12.Nazikhovna G. Y. PROGRAMMING AND ROBOTICS BASED IN STEAM LEARNING //American Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2022. – Т. 2. – С. 58-87.
- 13.Мухторович С. Ф. АНТОНИМИК ТАРЖИМА НИМА? //Eurasian Journal of Academic Research. – 2021. – Т. 1. – №. 9. – С. 564-573.